

JEZDECKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK IV.

Redaktor: Podplukovník jezd. Josef Tacl.

ČÍSLO 3.

Major gšt. Karel Vondráček:

Spotřeba koní rakousko-uherské armády ve světové válce.

Ačkoli od ukončení světové války uplynulo již 15 let, nebylo až dosud nic uveřejněno o hospodaření s koňstvem a o jeho spotřebě v rakousko-uherské armádě za války. Na nedostatek publikací po té stránce upozornil již plk. vet. dr. Stodola v svém článku „Několik všeobecných poznámek ke zkušenostem s koňstvem ve světové válce“, uveřejněném ve Vojenských rozhledech XIII. (1932), čís. 1—2, str. 980. Po-
dařilo se mi zjistit ve vídeňském vojenském archivu aspoň přibližné údaje¹⁾ o této věci. Důležité výnosy rakousko-uherského ministerstva války uvádím mimo jiné prameny pod čarou.

Před světovou válkou bylo v Rakousko-Uhersku 3,900.000 koní.²⁾ Z chovaných plemen vynikaly jako vyrovnané typy: kůň norický, uherský, haličský, huculský a bosenský. Norický kůň byl oblíbeným pracovním koněm zejména v alpských a v sudetských zemích; jeho křížením s teplokrevníkem vznikl ušlechtilejší kůň, vyznačený prostřední velikostí a lepší hybností, způsobilý též do kočáru a pod sedlo. Haličský kůň, mající mnoho orientální krve, byl odedávna hledaný. Téměř na každém větším panství v Haliči byl chov koní. Většina soukromých hřebčínů byla však za vpádu Rusů do Haliče zničena; ³⁾ lepší koně byli odvléčeni do Ruska. Radovecký hřebčín byl již r. 1914 převezen do Dolních Rakous. Huculský kůň pochází od ušlechtilého haličského koně; je to malý horský kůň, velmi houževnatý, odolný a nenáročný. Jeho chov se rozšířil také na území bývalého Uherska, obývané Slováky, Rusíny a Rumuny. Huculský kůň je výborný tahoun a osvědčený soumar. Uherský kůň byl podobně jako haličský velmi ušlechtilý; zde však převládal vliv anglických plnokrevníků nad arabskou krví. V posledních letech před válkou vzrůstal se v Uhrách i chov chladnokrevných koní. V Uhrách se vyvinuly dva typy teplokrevných koní. Byl tu jednak obyčejný rolnický kůň, lehký, prostřední velikosti, vytrvalý, avšak málo úhledného zevnějšku, jednak zušlechtěný uherský kůň, který byl hledaným jezdeckým a kočárovým koněm. Známý hřebčín v Mezöhegyes, založený r. 1785, přešel po převratě do správy Rumunska. Bosenský koník je orientálního původu, je výborným soumarem a vyhovuje znamenitě i v lehkém tahu. Svou nenáročností, vytrvalostí a otužilostí dosahuje kvality huculského koně, ale nepředčí jej. Osli a mezci byli v bývalém mocnářství chováni jen v jižních Tyrolích a v Dalmacii, a to celkem v nepatrném množství.

Zaopatřování koní pro vojsko.

V Rakousko-Uhersku nebyl při vypuknutí světové války automobilní průmysl na zvláštní úrovni, ani nebyl příliš rozšířen. Armáda byla proto především odkázána na koně. Již před světovou válkou byl počet

¹⁾ Dr. Gaston Bodart: *Pferdeverbrauch der österreichisch-ungarischen Armee im Weltkriege 1914—1918*. Vídeň, 1922 (rukopis).

²⁾ Qu. 59.855/15.

³⁾ Qu. 85.435.

koňstva v mocnářství na sestupu. Počty koní během války stále klesaly; tak na př. činil počet koní r. 1915 již jen 2,100.000.⁴⁾ Velmi nepříznivý stav byl pak zjištěn při klasifikaci r. 1916;⁵⁾ co tu ještě zbylo, bylo méně hodnotné. Dorostu bylo užíváno brzy k těžké práci, takže již velmi mnoho mladých koní bylo nezpůsobilých konati vojenskou službu. Březích klisen a klisen-matek bylo intenzivně užíváno a tím trpěl odchov. R. 1917 musil býti nákup koní pro vojsko v Rakousko-Uhersku zastaven.⁶⁾ Přes všechny akce k zvýšení počtu připouštěných klisen, podniknuté v zápolí i v poli, chov stále upadal. U armády v poli musily býti připouštěcí akce r. 1918 pro nedostatek píce zastaveny.⁷⁾

Většina bojišť rakousko-uherské armády měla horský charakter, a proto armáda měla míti co možná nejvíce soumarů. Protože jich však nebyl dostatek, bylo třeba užívat v horách i jiných druhů koní, které se k této službě hodily jen málo nebo se k ní vůbec nehodily. I u nás je potřeba věnovati zvláštní zřetel chovu menších koní, způsobilých jako soumarů, neboť naše pohraničí je mimo malé výjimky hornaté. Konečně i v rovině jsou soumaři a vůbec malí koně k různým službám, zejména k donášení munice, velmi žádoucí. Rakousko-uherská armáda měla ovšem jen nízký početní stav malých koní. Celkem spotřebovala během světové války 210.000 malých koní,⁸⁾ z nichž asi 100.000 poskytla Bosna a Hercegovina, 26.000 Uhry, asi 25.000 Halič, 20.000 Sedmihradsko, 14.000 Chorvatsko a 25.000 ostatní rakouské země.

Celkový mírový počet koní rakousko-uherské armády činil r. 1914 kolem 125.000, čítajíc v to koně záložní. Polní armáda potřebovala při mobilisaci asi 500.000 koní. Mimo to bylo třeba vybavit koňmi nejen náhradní tělesa, ale též vojenské ústavy a úřady v zápolí. Na počátku světové války měla rakousko-uherská armáda asi 600.000 koní,⁹⁾ bylo tudíž třeba opatřiti kolem 500.000 koní. Tomuto požadavku bylo vyhověno, protože byla podrobně připravena mobilisace již v míru (evidence koní způsobilých k vojenské službě).

Válečné útrapy koní na počátku světové války.

Pohybná válka, vedená v prvních týdnech na srbském a na ruském válčišti za horkých dní, měla zhoubný účinek na málo odolné koňstvo. Velké ztráty koní byly zaviněny nezvyklými požadavky kladenými na koně, nedostatečnou péčí o koně, především nedostatky ustájování, a pak též nepravidelným a často nedostatečným krmením a napájením. Nedbalost a nedostatek výcviku koně obsluhujícího mužstva přispěly k rozmnožení beztoho již vysokých ztrát.

Použití koní u různých druhů zbraní.

Pěchota neměla nehledě k oddílům kulometů značnějšího počtu koní, takže koně mohli býti jakž takž ještě dobře ustájeni. O koních trénu se zmíním v další stati.

⁴⁾ Qu. 59.885.

⁵⁾ Op. 104.533.

⁶⁾ Qu. 49.429.

⁷⁾ Qu. 48.462.

⁸⁾ Qu. 85.453.

⁹⁾ Op. 18.050, 19.129 a 22.654.

Jezdectvo mělo převážně uherské a haličské koně.¹⁰⁾ Zvířata trpěla pochody trvajících i několik neděl; nedostatek odpočinku a krmiva (píce) vedl při nadměrných výkonech brzy k zhoršení tělesné kondice. Zbytečné udržování stálé bojové pohotovosti, při které byli koně osedláni pevným a nehybným kozlíkovým sedlem, bylo příčinou neobyčejného počtu otlaků sedlem, které se málokdy vyhojily bez komplikací a vedly k rychlému vyčerpání počtu koní, k další službě v poli ještě způsobitelných. Jezdectvo se již na podzim r. 1914 jako jezdecko více méně uplatnit nemohlo. Počet jezdců u eskadrony klesl na čtvrtinu předepsaného počtu.¹¹⁾ Mnoho nemocných koní bylo, pokud to dovolily poměry, odsunuto k náhradním tělesům jednotlivých pluků. Většiny jezdeckých divisi bylo v nastalé posílní válce používáno jako pěchoty ke škodě jezdců, kteří neměli dostatečného pěšího výcviku. Náhradní tělesa vracela vyléčené koně vlastnímu útvaru do pole.

U dělostřelectva a u vozatajstva nebyly ztráty menší. Nápadné ztráty byly u útvarů, které byly doplňovány norickými koňmi. Norických koní se dalo s prospěchem upotřebit jen v kroku a na dobrých silnicích; tito koně byli choulostiví, při nedostatečném ustájení pozbývali brzy své kondice, potřebovali mnoho píce a nápoje, snadno se nachladili a často byli postiženi ochrnutím zádi (černá úplavice). Tato těžká zvířata vyčerpala v písku a v bezdném blátě všechny síly jen na zdvihání končetin. Po několikadenních deštích byly široké silnice lemovány zdechlinami velkých těžkých koní; malý kůň jen zřídka zůstal na cestě ležet. Malí koně táhli často bažinami a v horách břemena neúměrná jejich vlastní výšce; jejich odolnost získaná tvrdým odchovem je činila pro vojenské účely zvláště způsobitelné. Byli-li již tak znaveni, že nemohli dále, stačilo jim často jen několik dní odpočinku, něco více píce a obroku a zase se stali schopnými k další těžké práci.

Improvizované nosné sedlo se u soumarů neosvědčilo; totéž platí o kozlíkovém jezdeckém sedle.

Mnoho k službě nepotřebných koní musilo být odevzdáno obcím nebo bylo z útrpnosti zastřeleno. Mobilních nemocnic pro koně bylo málo — jedna pro armádní sbor — a netěšily se velké oblibě u jednotek, protože útvar koně tam odevzdaného nikdy již nespatriil. Uzdravení koně byli z nemocnic odevzdávání tam, kde byla právě největší potřeba koní. I tyto útvary trpěly značně válečnými útrapami.

Nová organizace trénu.

Vozy vojskového trénu, zhotovené podle jednotného vzoru, se na všech bojištích ukázaly příliš těžkými. Proto musily býti šmahem nahrazovány větším počtem lehkých selských vozů, což vyžadovalo zvýšení počtu koní u trénu. Rovněž se seznalo, že k válce, vedené většinou v pohorí, je třeba u trénu spíše nosného výstroje než tažného.

Doplňování koní.

Počtu koní, potřebného za uvedených okolností, nemohlo býti při napjatém válečném stavu a při stálých změnách dosaženo. Armáda v poli byla často nucena sáhnouti mimo nákupy koní ještě k rekvisicím koní

¹⁰⁾ Qu. 85.435.

¹¹⁾ Výkazy početních stavů.

v etapě. Jednotlivá vojsková tělesa dostávala koně od náhradních těles s pochodovými útvary nebo zvláštními transporty koní.

Velitelství balkánských sil si zaopatřilo do března 1915 v Uhrách 62.000 a v Chorvatsku 23.000 koní.¹²⁾

Přísuny od náhradních a nových vojskových těles bylo do 1. července 1915 dopraveno do pole 228.318 koní.¹³⁾ Přímým přísunem, většinou k severním armádám, bylo dodáno do konce roku 1914 měsíčně průměrně 25.000 koní.¹⁴⁾ Tato kvota se na jaře 1915 poněkud snížila, avšak v létě téhož roku dostoupila opět dřívější výše, neboť mezitím bylo zřízeno mnoho nových, zejména dělostřeleckých útvarů.

Početní stavy koní.

Je pochopitelné, že početní stavy koní nebyly stálé a že se kolísaly v značných mezích. Tak na př. měly severní armády

22. srpna 1914	440.000 koní,
6. října 1914	335.000 koní,
15. března 1915	507.000 koní;

počty koní u balkánských sil činily:

v srpnu 1914	180.000 koní,
6. října 1914	136.000 koní;

změny byly z velké části zaviněny neustálými přesuny vojsk.¹⁵⁾

Když v květnu 1915 byla zahájena válka s Itálií, nastalo nové přeskupení sil, takže 1. července 1915 bylo koňstvo armády, úhrnem 883.308 koní, rozčleněno takto:

severní fronta	527.043,
jihozápadní fronta	155.165,
jihovýchodní fronta	36.100 a
v zápolí	165.000. ¹⁶⁾

Během necelého válečného roku vznikly povážlivé změny v celkovém počtu koní v mocnářství; podle soupisu z 10. března 1915 klesl počet koní na 2.100.000.¹⁷⁾ Z toho připadlo na armádu 874.000, takže obyvatelstvu zbylo jen 1.226.000 koní; v tomto počtu jsou zahrnuti i koně mladí a k vojenské službě jinak neschopní. Asi 100.000 koní bylo odevzdáno zčásti spojencům (Německu, Bulharsku a Turecku), zčásti neutrálu (Rumunsku).

Na počátku roku 1916 dosáhl celkový počet koní u armády 943.908; z toho připadalo:

na severní frontu	525.979 koní,
na jihozápadní frontu	186.725 koní,
na jihovýchodní frontu	131.947 koní a
na útvary a ústavy v zápolí	99.257 koní. ¹⁸⁾

Zvýšené požadavky co do počtu koní trvaly i r. 1916, neboť nová organisace, zejména dělostřelectva, vyžádala si nové dotace koní. Mimo to se nezměnila válečná spotřeba proti roku předešlému.

¹²⁾ Qu. 31.873.

¹³⁾ Qu. 40.390.

¹⁴⁾ Qu. 59.885.

¹⁵⁾ Výkazy početních stavů.

¹⁶⁾ Výkazy početních stavů.

¹⁷⁾ Qu. 59.855.

¹⁸⁾ Qu. 12.289.

Pro nedostatek koní věnovala rakousko-uherská vojenská správa větší pozornost opatrování motorových vozidel. Zatím, co se již ve všech ostatních státech stavěly široké silnice s odolnějším podkladem, rozhodlo se Rakousko-Uhersko k tomu trochu pozdě. Rovněž tak i automobilnímu průmyslu byl věnován náležitý zřetel poněkud opožděně. Výsledky těchto opožděných akcí se mohly objevit teprve po delší době.

Také užívat psů, zvláště v horách, se začalo ve velkém rozměru, avšak bez očekávaného úspěchu.

Ke konci roku 1916 se staly ztráty koní citelnými. Když pak byl zahájen pohyb armád, projevil se nedostatek píce. V dalším průběhu války činily týdenní ztráty koní u armády v poli až 8000.¹⁹⁾ Tehdy se již uplatňoval nedostatek krmiva; špatná výživa činila pak koně náchylnými k různým nemocem. Jakost i počet koní v mocnářství rychle klesaly a dřívější nadbytek koní byl téměř vyčerpán. Přísun ze zápolí neustále klesal. Proto bylo již r. 1916 zakoupeno v Polsku 20.000 koní.²⁰⁾ Přísun od náhradních těles a novými útvary dosáhl od července 1915 135.525 koní.²¹⁾

Nejvyššího početního stavu koní dosáhla armáda v poli na počátku roku 1916, t. j. 969.192; z toho připadalo na frontu:

severní a severovýchodní	602.520 koní,
jihovýchodní	52.959 koní,
jihozápadní	284.597 koní,
na obsazené země (Polsko a Srbsko) a	
na pevnosti	29.116 koní. ²²⁾

1. ledna 1917 činil počet koní u armády v poli již jen 943.945; z toho připadá na frontu:

severní (východní)	586.900,
jihovýchodní	41.345,
jihozápadní	286.418 a
na obsazené země a na pevnosti	29.282.

U armády v zápolí klesl počet živých koní na 81.000.

Koncem ledna se ukázalo, že až do nové sklizně bude nutno místo předebrané dávky 5 kg ovsa dávat jen 1, nejvýše 1.5 kg obroku koni denně.

Posiční válka nekladla velké požadavky na počty koní. V armádních oblastech zůstalo jen tolik koní, pro kolik byl dostatek píce a obroku, aby jich mohlo být používáno k práci. Vrchní velitelství stanovilo nové počty koní u vojskových těles, snížilo počet důstojnických koní a na přechodnou dobu zavedlo t. zv. nouzové početní stavy.²³⁾

Jezdecké divise byly přeorganisovány na pěší,²⁴⁾ počet eskadron přidělených pěším divisím byl snížen,²⁵⁾ pancéřové muniční vozy polního dělostřelectva byly většinou nahrazeny selskými povozy,²⁶⁾ jedna z pěších muničních kolon u pěší divise byla rozpuštěna a nařízeno roz-

¹⁹⁾ Týdenní hlášení.

²⁰⁾ Qu. 14.600, 110.655, 134.316 a 164.698.

²¹⁾ Op. 40.390.

²²⁾ Op. 39.039.

²³⁾ Qu. 37.101, 10.675 a 58.631.

²⁴⁾ Op. 39.230.

²⁵⁾ Op. 40.500.

²⁶⁾ Op. 64.147.

puštění provisorních, neorganisovaných útvarů u armád.²⁷⁾ Konečně odjížděly od této doby náhradní transporty do pole bez koní; koně měli býti přiděleni teprve v oblasti armády.

Nemocní koně, jejichž léčení vyžadovalo pravděpodobně doby delší než čtyř neděl, byli odesíláni do stálých nemocnic pro koně v zápoli. Mnoho se očekávalo od využívání pastev; k tomu účelu byla armádní oblast rozdělena na okrsky. Dále byly zřízeny z o t a v o v n y pro koně. Konečně zavedeno racionální hospodaření s beztoho malými zásobami obroku též u nevojenských koní a používati luxusních koní bylo vůbec zakázáno.²⁸⁾

Všechna tato opatření stačila sice pro doplňování nově postavených dělostřeleckých útvarů, čet pěchotních děl, kulometných rot koňmi, jakož i k zřízení malých záloh koní ve výzbrojních stanicích jednotlivých armád a v zálohách koní vrchního velitelství a k nezbytné úhradě běžných ztrát, přes to však musilo býti během r. 1917 zakoupeno v Polsku ještě 100.000 koní.²⁹⁾

Nedostatek koní, zaviněný velkou spotřebou armády, se projevil i v hospodářství v zápoli, takže byly obavy, že rolníci nebudou moci obdělávat svá pole. Proto byla vojenská správa nucena vypomoci.³⁰⁾

Podle výkazu početního stavu činil k 1. lednu 1918 počet živých vojenských koní 714.622; z toho připadlo na armádu v poli 647.652 koní, kteří byli rozděleni na jednotlivé fronty takto:

severní (východní)	361.103 koní,
jihovýchodní	31.807 koní,
jihozápadní	221.772 koní,
v obsazeném území a v pevnostech . .	25.638 koní,
u útvarů přímo podléhajících vrchnímu velitelství	7.332 koní.

Na zápoli připadlo celkem 66.997 koní, z toho na náhradní tělesa 30.763, na ostatní útvary a ústavy 36.234. Z těchto koní bylo však jen 4634 způsobilých k službě v poli.

Srovnáme-li tyto počty s počty vykázanými v předchozím roce, zjistíme úbytek asi 300.000 koní, při čemž však počet útvarů vzrostl. V této době nebylo téměř ani u jednoho vojskového tělesa předepsaného počtu koní. Nejvíce pociťovalo nedostatek koní dělostřelectvo, jehož rozmnožení si vynutila naléhavá potřeba. Baterie měly jen asi třetinu potřebného počtu koní. Mnohdy bylo ohroženo i přemístění dělostřeleckých skupin do nového palebního postavení.³¹⁾ V zimní ofenzivě 1917 v Itálii vypomohlo koňmi Německo. Přes to, že ztráty koní byly docela malé a byly doplněny kořistí, přišlo jen málo dělostřeleckých útvarů s plným počtem koní na Piavu. Baterie bylo třeba přesunovati po sledech. Část dělostřelectva, jež nebyla schopna pohybu, byla sloučena jako záloha armádního dělostřelectva za frontou.

R. 1918 se tento stav ještě zhoršil. Na jihozápadní frontě byl v květnu nedostatek 30.000 koní,³²⁾ v srpnu se nedostávalo již

²⁷⁾ Qu. 84.406.

²⁸⁾ Qu. 103.346.

²⁹⁾ Qu. 42.496, 136.937 a 139.783.

³⁰⁾ Qu. 48.462.

³¹⁾ Qu. 26.708 a op. 75.793, 76.251 a 76.420.

³²⁾ Op. 58.135.

122.353.³³⁾ Doplnění koňmi ze zápolí nebylo možné; naopak sklizeň byla umožněna jen součinností armády. K umírnění nouze o koně prodalo ministerstvo války v době od r. 1915 do konce června 1918 celkem 145.408 k válečné službě neschopných koní a hříbat.³⁴⁾

Pro vylíčený nedostatek nezbývalo než nakupovat koně v cizině a v obsazených zemích, a to ještě ve větším měřítku než předchozího roku. Ukrajina dodala do konce války asi 90.000 koní. Kromě toho byla s tímto státem sjednána smlouva, podle níž bylo zajištěno dodávání 11.000 koní měsíčně, počínajíc zářím.³⁵⁾ Z těchto koní bylo 10.000 určeno pro armádu v poli a 1.000 na zápolí. Z Polska došlo celkem 17.000 koní, z Rumunska a z Oděsy po 10.000.³⁶⁾

Ačkoli byla r. 1918 velmi dobrá úroda a denní dávka obroku pro koně byla zvýšena na 2'5 kg,³⁷⁾ zvýšil se počet ztrát na koních za první pololetí tak, že se ztráta vyrovnala celoroční ztrátě předchozího roku.³⁸⁾

Před samým zhroucením rakousko-uherské armády — 1./10. 1918 — měla 460.837 koní, z nichž jen 98.555 bylo u dělostřelectva. Z úhrnného počtu na frontě:

východní	75.097 koní,
jihovýchodní	5.696 koní,
jihozápadní	336.866 koní,
v obsazených zemích a v pevnostech . .	16.389 koní a
u útvarů podřízených vrchnímu armádnímu velitelství	26.789 koní.

V zápolí bylo asi 45.000 vojenských koní; z nich byla sotva polovina schopných pro službu v poli.

Z těchto počtů vysvítá, proč na podzim 1918 při ústupu armády byla hned s počátku ztracena větší část dělostřelectva.

Celkové ztráty a jejich příčiny.

Mírový početní stav koní, čítajíc v to koně záložní, byl na počátku mobilisace 125.000. Během války bylo v mocnářství zaopatřeno kolem 1.500.000 koní,³⁹⁾ z obsazených území a z ciziny pocházelo asi 300.000 koní (v tom jsou obsaženi i koně rekvirovaní). Po srážce počtu koní z října 1918 zbývá jako úhrnný počet ztrát 1.500.000 koní. V těchto ztrátách jsou započítáni i koně prodaní jako nezpůsobilí k válečné službě. Ztráty činily v jednotlivých letech:

1914	asi 190.000 koní,
1915	asi 230.000 koní,
1916	asi 280.000 koní,
1917	asi 337.000 koní a
1918	asi 463.000 koní. ⁴⁰⁾

Jak jsem se již zmínil, tkvěla hlavní příčina těchto velkých ztrát ve válečných útrapách, v nedostatku píce a obroku, v nedostatečné péči

³³⁾ Qu. 85.694.

³⁴⁾ Qu. 85.391 a 317.005.

³⁵⁾ Qu. 85.419, 85.896, 98.068, 98.532 a 119.083.

³⁶⁾ Qu. 17.790, 43.727, 48.149 a 98.717.

³⁷⁾ Qu. 17.264.

³⁸⁾ Qu. 98.934.

³⁹⁾ Qu. 85.742.

⁴⁰⁾ Výkazy počtu živých.

a ošetřování, jakož i v špatném ustajování. Ztráty vzniklé poraněním střelami nebyly téměř žádné a ztráty nezaviněnými chorobami byly poměrně malé.

Nedostatek krmiva se projevoval již na sklonku podzimu r. 1916 a celkem zavinil větší ztráty na koních než ostatní nepříznivé vlivy válečné. Jen nedostatečnou výživou ztratila armáda r. 1917 120.000 koní a do listopadu 1918 dosáhly smrtelné ztráty zaviněné nedostatečnou výživou 270.000 koní.⁴¹⁾ Týdenní ztráty se kolísaly podle roční doby a podle počasí; největší byla v týdnu od 17. do 23. února 1918 — 8.448; od 12. do 18. července 1918 zaznamenány nejmenší týdenní ztráty, a to 907.

Místní poměry, zvláště poloha bojiště měly velký vliv na ztráty koní.

V Albanii, která téměř neměla komunikací, dělo se zásobování vojsk výhradně soumary, jichž bylo v zimě 1916/1917 jižně od čáry Drač—Tirana v používání kolem 60.000, a ti stačili sotva pro úkoly horského trénu.⁴²⁾ Země nedodala mnoho koní a od obyvatelstva nemohlo býti více rekvírováno, neboť si obstarávalo v zemi veškerou dopravu, a z toho důvodu se vojenské velení obávalo, aby snad v zemi nevypukla nespokojenost. U trénu byl nedostatek mužstva, takže často táhl jeden voják za sebou 3 až 5 soumarů blátem až po kolena. Trénu bylo málo, byly neustále na cestě; zásadně tábořily pod širým nebem; neznaly odpočinku a koně musili tahati tak dlouho, až se zhroutili. Teprve na jaře 1918 zahájila dopravu po ní dráha, která ulehčila přísun.

I jednotlivé bojové akce měly vliv na značné poměrně ztráty koní. Tak na př. při obléhání pevnosti Přemyšlu. 11. listopadu 1914 tam bylo 21.484 koní. Do 31. prosince 1914 musilo býti poraženo 6.000 koní a bylo hlášeno, že bude nutno porazit ještě 8.000 koní, protože krmivo stačí jen pro 7.000 koní do 8. února 1915.⁴³⁾ Za Brusilovovy ofensivy a za 11. sočské bitvy v době od 1. července do 1. září 1917 ztratila armáda v poli 95.376 koní a z nich jen asi 30.000 pro nedostatek krmiva.

Svrab byl neobyčejně rozšířen a způsobil velké ztráty.⁴⁴⁾ S počátku byla nemocná zvířata odsunována do zápolí, kde byla ošetřována v stálých nemocnicích. Když to nebylo možné, odevzdávali se pacienti místním obcím. Silně prašiví koně nepatrné ceny byli utraceni. Později nutil nedostatek koní a rozšíření nákazy k shromažďování lehkých případů v zvláštních kolonách, kde koně byli léčeni. Léčení naftou vedlo v chladné roční době k zánětům kůže.⁴⁵⁾ Po vyléčení musila býti zvířata ještě další dobu pozorována. K značnému rozšíření svrabu přispěly nedostatky v ošetřování, ubytování a klimatické poměry. Hlavní vinu měly při rozšiřování svrabu nesčetné přesuny koní. V Albanii byla téměř všechna tam používaná zvířata stížena svrabem. Na jihozápadním bojišti byla ke konci války více než polovina koní prašivých; o něco lepší byly poměry na severovýchodním bojišti.

Z přenosných chorob zaujímala vozhrivka druhé místo co do rozsahu a důležitosti. Diagnostickým zkouškám maleinem byli podrobeni všichni koně přibylí do nemocnice. Při neurčité reakci na malein se zaslala krev k serologickému vyšetřování. Počet koní podezřelých

⁴¹⁾ Qu. 98.934.

⁴²⁾ Qu. 10.561.

⁴³⁾ Qu. 15.691 a 16.686.

⁴⁴⁾ Qu. 17.239, 57.425 a 58.142.

⁴⁵⁾ Qu. 39.661.

z vohřivky v nemocnicích činil až 12%. Počet koní, u nichž vohřivka byla zjištěna, byl asi 0'5 až 1% nemocničního početního stavu.⁴⁶⁾

Poměrně velké ztráty, a to hlavně u mladých koní, zavinilo hříběcí.

V posledním roce války bylo velmi mnoho koní poraženo jednak proto, že nebylo krmiva, jednak též proto, že nebylo pro vojsko masité potravy.⁴⁷⁾

Nemocnice pro koně.

Na počátku války byly předvídaný mobilní nemocnice pro koně u každého armádního sboru. Nemocnice měla pojmouti 100—200 pacientů. Protože tyto nemocnice byly brzy přeplněny, bylo třeba vypo- máhat si improvisacemi. Stálé nemocnice, které původně nebyly před- vídaný, byly ministerstvem války zřízeny již na podzim r. 1914; mini- sterstvo stanovilo i sídla těchto nemocnic.⁴⁸⁾ Ústavy podléhaly velitel- ství, v jehož obvodu byly zřízeny. Toto velitelství mělo připravit vhodné objekty a postarat se o vojenský i odbornický personál. V zájmu racio- nálního odsunu instradovalo transporty koní do stálých nemocnic mini- sterstvo podle telegrafických hlášení. Stálé nemocnice byly podle okol- ností obsazeny 500 až 1000 pacienty.

R. 1915 činil počet koní odeslaných do zápolí asi 150.000, počet uzdravených 46.000.

Do konce roku 1917 bylo do stálých nemocnic celkem odsunuto 254.000 koní,⁴⁹⁾ z nichž 88.000 se uzdravilo, 62.000 nenabylo opět způso- bilosti k polní službě a bylo odevzdáno rolníkům a 8.400 bylo prodáno řezníkům. Zbytek činí smrtelné ztráty během transportu nebo po dobu pobytu v nemocnici. Ztráty za transportů nemocných koní činily někdy až 10%.

Již r. 1915 byly v jednotlivých armádních oblastech zřizovány etapní nemocnice pro koně, v nichž měli býti ošetřováni koně, jejichž léčení vy- žadovalo nejvíce čtyř neděl. Počítalo se s největším obložením 400 koňmi, kterýžto počet byl ovšem často překročován. Zvířata, jejichž vyléčení bylo lze očekávat během čtyř neděl, si útvary často ponechávaly u sebe a odevzdávaly je, vyjma případy infekční, zpravidla teprve tehdy, když byly přesunuty na jinou frontu. Zpravidla byly ještě odevzdávány březí klisny a klisny s hříbaty, které tvořily často až polovinu nemocničního stavu.⁵⁰⁾ Druhou polovinou pacientů byli obyčejně koně prašiví. Z mo- bilních a etapních nemocnic se stala shromážděná pro odsun koní do zá- polních, stálých nemocnic.

Nemocnice pro koně byly za daných poměrů málo rentabilní,⁵¹⁾ neboť jen asi třetiny pacientů mohlo po uzdravení býti použito k polní službě. I nemocnice trpěly nedostatkem krmiva a měly velmi málo vy- cvičeného personálu. Koňstvo, odeslané do nemocnic, nemělo mnohdy cenu dopravních výdajů. Hlavní příčina toho tkví v značném opoždění odsunů a v nejednotné organizaci odsunů vůbec.

⁴⁶⁾ Qu. 46.766.

⁴⁷⁾ Qu. 30.067.

⁴⁸⁾ K. M. Abt. 3, 7.119.

⁴⁹⁾ Qu. 48.462.

⁵⁰⁾ Qu. 110.455 a výkazy početních stavů.

⁵¹⁾ Qu. 48.462.

Mimo nemocnice byly zřízeny v jednotlivých armádních oblastech ještě ozdravovny pro koně; ty se osvědčily zejména tam, kde koně mohli býti dáni na pastvu.

★

Koně, kteří byli za světové války hromadně obětováni, byli nejen oddanými pomocníky vojáka v poli, ale též jeho přáteli v dobách dobrých a zlých. Není divu, že se ve Francii, která za světové války ztratila kolem 1,200.000 vojenských koní, spojili bývalí účastníci války, aby byl vybudován pomník pro francouzského válečného koně jako projev vděčnosti a znamení soucitu se zvířetem. Takový pomník by mohl býti upomínkou pro generace, které války neznaly, aby nezapomenuly na cenné a nenahraditelné služby prokázané němými pomocníky člověka, a mohl by přispěti k zvýšení lásky ke koni, potřebné tolik při řádném zacházení s drahocenným živým materiálem.

Konečně je záhodno se zmínit o potřebě koní, kterou třeba předvídati v budoucnosti. Je sice pravda, že vývoj techniky měl v zápětí zmenšení chovu koní, ale i tehdy, kdybychom počítali se smíšenými vojenskými útvary — motorisovanými a hipomobilními — o nichž jsem se zmínil v své studii,⁵²⁾ bude třeba ještě velkého počtu koní. Zejména však musíme počítat s rozmnožením ztrát koní jako následkem rozmnožených palebných prostředků v moderních armádách. Smíšené předzvědné oddíly bude třeba vybavit zálohou koní, aby přes značné ztráty na svém koňstvu mohly v svých úkolech s úspěchem pokračovat.

Strategické zásahy vyžadují zřízení vyšších jezdeckých jednotek pro speciální úkoly. Tyto jednotky budou vyžadovat rychlých a odolných koní střední velikosti, otužilých a vytrvalých; pro ně bude jakost koňstva jedním z rozhodujících prvků. Jejich uplatnění bude jistě míti význačný podíl v úspěchu vojenské akce, ne-li v úspěchu celé války. Proto záleží na soustavné péči o koňstvo a na šetření jeho silami velmi mnoho, ba řekl bych, že jde o jeden z nejpřednějších úkolů vedoucích činitelů.

—c—

Názvosloví při vyhledávání zpráv.

Nový předpis jezdeckta K-I-2 uvádí pro vyhledávání zpráv názvosloví, jež je definováno v čl. 72 tohoto předpisu, pokud jde o činnost samu, a zároveň uvádí i pojmenování pro orgány, kterým je výkon svěřován.

Vžitě jsou z těchto pojmů celkem všechny několikaletým používáním, ačkoli je těžké nalézt přesný výměr pro to, co jsou na př. přezvědy, přezvědný oddíl, který by se mohl také jmenovat průzkumný oddíl v analogii s průzkumnou hlídkou, neboť skutečně provádí průzkum v určitém prostoru lišícím se jen rozsahem od prostoru, v němž pracuje průzkumná hlídka. Je těžko odůvodňovat název přezvědný tím, že oddíl přezkušuje zprávy již získané, neboť je více případů, kdy se tyto oddíly posílají do

⁵²⁾ Vondráček: Confronto tra l'organizzazione ed i criteri di impiego del Corpo celere italiano e dell'analogo grande unita francese. Rivista d'Artiglieria e Genio, Řím, 1929, září-říjen.